İstihdam da Biz
İŞKUR
işgücü işveren İŞKUR
TÜRKİYE İŞ KURUMU | 38. SAYI

DEPREM BÖLGEMİZDE ÇALIŞMA HAYATININ SÜREKLİLİĞİNİN SAĞLANMASINA YÖNELİK TEDBİRLER İLE DAİMA MİLLETİMİZİN YANINDAYIZ

PROF. DR. VEDAT IŞIKHAN

T.C. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANI

Geniş Açı >
Deprem Sonrası Çalışma Hayatına Yönelik Tedbirler

> Perspektif
Deprem Sonrası Kaygı: Travmatik Olayların Uzun Süren Etkileri

> Parantez
Türkiye'nin En Büyük Yerli Çevrim İçi Eğitim Platformu BTK Akademi

> Tarihten Sayfalar
100. Yılında Millî Hakimiyet, Tam Bağımsızlık ve Cumhuriyet

İstihdamda 3İ

Yayın Sahibinin Adı
Türkiye İş Kurumu
Genel Müdürlüğü Adına
Evren ALTAY

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Varol DUR

Genel Yayın Yönetmeni ve Editör
Nazan ÖKSÜZ

Yayın Koordinatörü
Sultan GÜRBÜZ

Yayın Kurulu
Evren ALTAY
Varol DUR
Aslı ÇOBAN
Aybars CAN
Begüm KANDEMİR
Hakan ÖZER
Kızbes KILIÇ GÖRMEZÖZ
Mehmet BAYHAN
Nazan ÖKSÜZ
Şebnem IŞIK
Yasir ÖZBAŞ

Tasarım
Burcu AKMAN

Redaktörler
Burak ÖZŞAHİN
Hakan ÖZER

Fotoğraf
Fuat GERÇEKDOĞAN

Yayın İdare Merkezi
İŞKUR Genel Müdürlüğü
Basın, Yayın ve Tanıtım Birimi
Emniyet Mah. Mevlana Bul. No: 42
Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0312 216 30 00-01

Sayı 38/Ocak - Haziran 2023
Dergide yayımlanan tüm yazılar kaynak adı belirtilerek iktibas edilebilir. Dergide yayımlanan yazılar yazarların kişisel görüşüdür, İŞKUR'un kurumsal görüşünü ifade etmez.

Editörden

Nazan ÖKSÜZ
Basın, Yayın ve Tanıtım Birimi Koordinatörü

Kahramanmaraş'ta 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremler çevre illerimizi derinden etkilemiş, ülkemizde her altı kişiden birinin yaşadığı bu şehirlerimizde ciddi tahribata yol açmıştır. Yüzyılın afeti olarak kayda geçen depremler nedeniyle çok sayıda vatandaşımız hayatını kaybetmiş, bölgede başta altyapı olmak üzere pek çok alanda derin hasarlar bırakmıştır.

Asrın felaketinin ardından toplumsal hayatın tekrar düzene kavuşturulması, yapıların yeniden imar edilmesi için devletimiz bölgede çalışmalara ivedilikle başlamış, vatandaşlarımızın acil ihtiyaçlarının karşılanması noktasında gerekli tedbirleri almıştır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığımız da hasar gören iş yerleri nedeniyle bu şehirlerimizde iş gücü piyasasında devamlılığın sağlanması ve istihdamın korunması için bir dizi uygulamayı hayata geçirmiştir. İlk günden itibaren bölgeye merkezden ve diğer illerimizden personel desteği sağlanmış, akabinde de başta toplum yararına programlar olmak üzere bölgesel kriz sebepli kısa çalışma ve nakdi ücret desteği uygulamaları başlatılarak vatandaşlarımızın ekonomik kaybı önlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma ve sosyal güvenlik alanında alınan tüm tedbirlerde; bölgede ekonomik hayatın canlanması ve istihdamın korunması öncelikli hedeflerimiz arasında yer almaktadır.

Bu nedenle; İstihdamda 3İ dergimizin dosya konusunu afetten etkilenen illerimizde Bakanlığımız ve Kurumumuz bünyesinde yürütülen faaliyetler olarak belirledik. "Geniş Açı" bölümümüzde depremin iş gücü piyasasına etkisi, kısa çalışma ödeneği ve nakdi ücret desteği uygulamaları, toplum yararına programlar, bölgede yürütülen aktif iş gücü programları, depremden etkilenen vatandaşlarımıza sağlanan danışmanlık hizmetleri, fesih yasağı ve çalışma hayatına etkilerini sizler için detaylı olarak ele aldık.

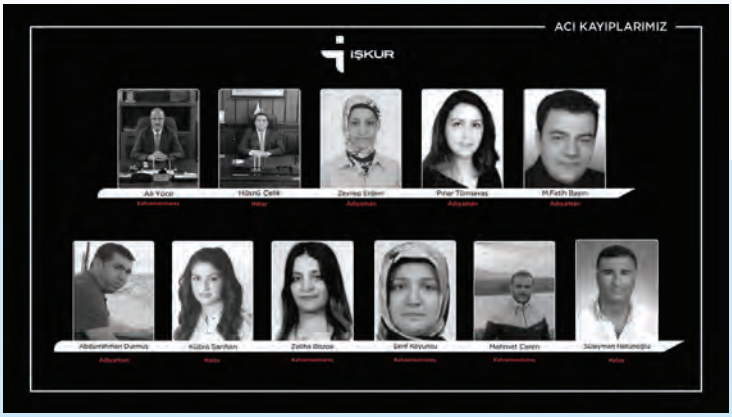
"Perspektif" bölümünde Lisanslı Klinik Psikolog Dr. Zehra Merve KAYA, deprem sonrasında yaşanan kaygı durumu ve travmatik olayların uzun süren etkileri konulu yazısıyla sizlerle olacak.

"Parantez" bölümünde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu çatısı altında bulunan Türkiye'nin en büyük yerli çevrim içi eğitim platformu BTK Akademi ve gerçekleştirdiği faaliyetleri anlattık. "Portre" bölümünde fikir insanı ve edebiyatçı Cemil Meriç'i, hayatını, edebi kişiliğini ve eserlerini sizler için tanıttık. "Sektörel Bakış" bölümünde sanayileşme süreci boyunca gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında önemli rol oynayan tekstil sektörüne yer verdik. "Genç Sayfalar" bölümünde İŞKUR'un Staj Portalı hizmetini, "Projeler" bölümünde Sosyal Güvenlik Kurumunun Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (EDUCARE)'ni sizler için ele aldık. "Meslek Bankası" bölümünde kurumların operasyonlarının daha verimli ve etkili bir şekilde yürütülmesine yardımcı olmak için stratejiler geliştiren ve uygulayan "İş Analisti" mesleğini detaylı olarak anlattık. "Tanıtım" bölümünde deprem bölgesinde tarihi eserler ve yapıların değerlendirmesini yaptık. "Kitap Tanıtımı" bölümünde Doğan Cüceloğlu'nun "Var Mısın? Güçlü Bir Yaşam İçin Öneriler" kitabını tanıttık. "Tarihten Sayfalar" bölümünde ise Doç. Dr. Hatice GÜZEL MUMYAKMAZ "Millî Hâkimiyet, Tam Bağımsızlık ve Cumhuriyet" başlıklı yazısıyla sizlerle olacak.

Deprem nedeniyle hayatını kaybeden vatandaşlarımıza ve İŞKUR personeline Allah'tan rahmet, yakınlarına da baş sağlığı ve sabır dilerim.

İÇİNDEKİLER

OCAK-HAZİRAN
2023

GENİŞ AÇI

8
DEPREM BÖLGESİNDE İŞ GÜCÜ PİYASASI NASIL ETKİLENDİ?
MERT ÖCAL

16
KRİZ VE AFET DÖNEMLERİNDE TÜRKİYE İŞ KURUMU TARAFINDAN UYGULANAN KISA ÇALIŞMA ÖDENEĞİ VE NAKDİ ÜCRET DESTEĞİ
YILMA HALİS DÖRTLEMEZ

22
DEPREM BÖLGESİNDE YÜRÜTÜLEN AKTİF İŞ GÜCÜ PİYASASI POLİTİKALARI
GAMZE AKTAŞ

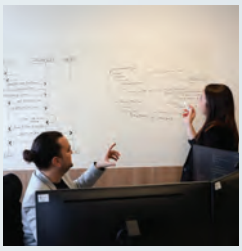
30
BİR AKTİF İŞ GÜCÜ PİYASASI POLİTİKA ARACI OLARAK TOPLUM YARARINA PROGRAMLAR
YUSUF AÇIK

36
DEPREM FELAKETİNDEN ETKİLENEN VATANDAŞLARA YÖNELİK DANIŞMANLIK FAALİYETLERİ
HASAN DEMİRCİ

40
OLAĞANÜSTÜ BİR DÜZENLEME: FESİH YASAĞI VE ÇALIŞMA HAYATINA ETKİLERİ
ERTUĞRUL OFLU

44
PERSPEKTİF
DEPREM SONRASI KAYGI: TRAVMATİK OLAYLARIN UZUN SÜREN ETKİLERİ
DR. ZEHRA MERVE KAYA

68
MESLEK BANKASI
İŞ ANALİSTİ
ÇAĞLAR DUMAN
HÜLYA KAZANÇ

50
PARANTEZ
TÜRKİYE'NİN EN BÜYÜK YERLİ ÇEVRİM İÇİ EĞİTİM PLATFORMU BTK AKADEMİ
BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE İLETİŞİM KURUMU

72
TANITIM
DEPREMDEN ETKİLENEN KÜLTÜR MİRASIMIZI KORUMA VE KURTARMA ÇALIŞMALARI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

54
SEKTÖREL BAKIŞ
TEKSTİL SEKTÖRÜ
MUHAMMET KAYA

78
PORTRE
FİKİR İNSANI VE EDEBİYATÇI: CEMİL MERİÇ
HAKAN ÖZER

60
PROJELER
SGK PROJELERİYLE KADINLARIN KAYITLI İSTİHDAMI DESTEKLENİYOR
AMİNE YÜCEDAL

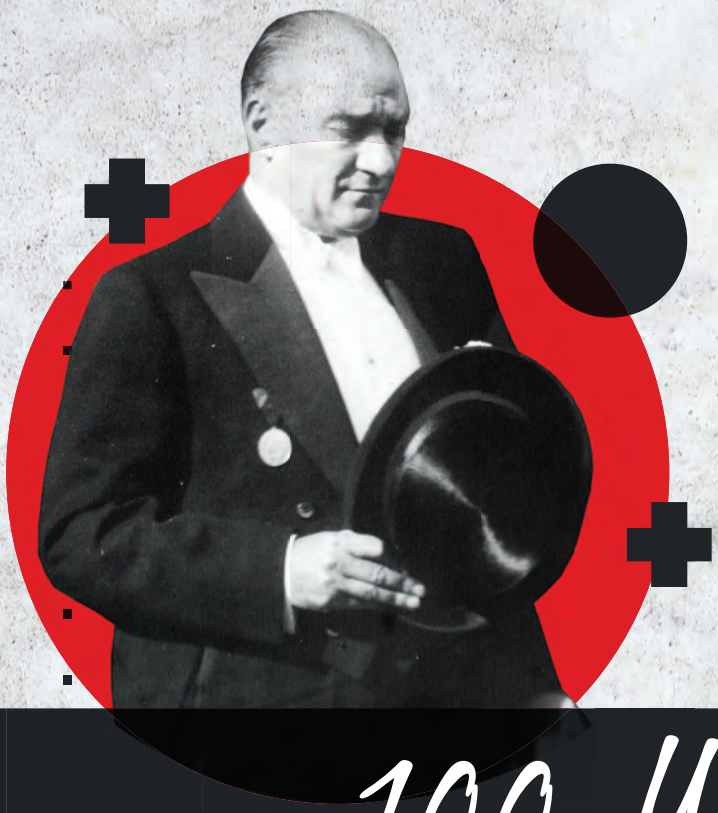
82
TARİHTEN SAYFALAR
100. YILINDA MİLÎ HAKİMİYET, TAM BAĞIMSIZLIK VE CUMHURİYET
DOÇ. DR. HATİCE GÜZEL MUMYAKMAZ

66
GENÇ SAYFALAR
STAJ PORTALI
ASLI ÇOBAN

90
KİTAP TANITIM
VAR MISIN? GÜÇLÜ BİR YAŞAM İÇİN ÖNERİLER
BURAK ÖZŞAHİN

100. Yılında

MİLLÎ HÂKİMİYET, TAM BAĞIMSIZLIK VE CUMHURİYET

Doç. Dr. Hatice GÜZEL MUMYAKMAZ
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ

Türkiye Cumhuriyeti, *"millî hâkimiyet"* ve *"tam bağımsızlık"* prensipleri ile temayüz etmiştir. Buna göre, egemenliğin kaynağı *"halktır"*. Devlet içinde en üstün irade millete aittir. Egemenlik, bölünemez, devredilemez ve ancak temsilciler tarafından kullanılabilir. Millet, egemenliği kullanacak temsilcilerin niteliğini ve seçim sistemini saptamakta özgürdür.[1] Türkiye Cumhuriyeti bu kazanımı nasıl elde etmiştir? Devlet geleneği ve hâkimiyet anlayışı nasıl bir geçmişe sahiptir?

Osmanlı Devleti, yüzyıllarca güçlü *"mutlak hükümdarlarla"* yönetilmişti. Egemenliğin kaynağı *"Tanrı"* idi. Hükümdarlar, yetkilerini Tanrı'dan aldıkları *"kut"* ile sağlamakta ve halkı Tanrı'nın emaneti olarak yönetmekteydiler. Zamanla padişahların mutlak yetkilerinin sınırı, *"din"* denetimi altına girmişti. Önemli devlet işlerinde Şeyhülislam'dan fetva alınma yoluna gidilmişti. Tanzimat Dönemi'nde (1839) Batı'daki anayasal gelişmelerin tesiri ile padişahın mutlak gücünü sınırlandırma, kişi, hak ve özgürlüklerini güvence altına alma düşüncesi etkili olmuştu. [2]

23 Aralık 1876 tarihli Osmanlı Anayasası, millet tarafından ya da milleti temsil eden bir kurul tarafından hazırlanmamıştı. Padişahın tek yanlı olarak kabul edip yayımladığı bir metindi. Heyet-i Mebusân'ın üyeleri, halk tarafından iki dereceli seçimle belirlenmişti. Yasa önerisi, padişahın iznine bağlıydı. Padişahın Meclisi toplantıya çağırma ve feshetme yetkisi vardı.[3] Anayasadaki hak ve özgürlükler, daha önce fermanlarla da verilmişti. Osmanlı Rus Savaşı sonrası ülkede gelişen ortam ve tartışmalar sebebi ile Meclis-i Umumi 1878'de kapatılmıştı. [4]

II. Meşrutiyet'in ilanı, II. Abdülhamit'in 23 Temmuz 1908'deki fermanı ile olmuştu. 21 Ağustos 1909'da yapılan anayasal değişiklikle, parlamenter sistemin yerleştirilmesi, güçler arasında denge sağlanması, padişahın yetkilerinin kısıtlanması ve Meclisin yetkilerinin artırılması amaçlanmıştı.

Türkiye Cumhuriyeti, "millî hâkimiyet" ve "tam bağımsızlık" prensipleri ile temayüz etmiştir. Buna göre, egemenliğin kaynağı "halktır". Devlet içinde en üstün irade millete aittir.

Padişahın, Meclisi tek başına feshetmesi yetkisi kaldırılmıştı. Kişi özgürlükleri, basında sansür, haberleşmenin gizliliği, toplanma özgürlüğü güvence altına alınmıştı.

Son Osmanlı Meclis-i Mebusânı 12 Ocak 1920'de toplanmıştı. Burada *"Misak-ı millî"* bildirgesi yayımlanmıştı. Meclisin çalışmalarına 18 Mart 1920'de süresiz olarak ara verilmişti. Padişah, 11 Nisan 1920'de Meclisi resmen dağıtmıştı.[5]

I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'ne imzalatılan Mondros Mütarekesi'nin ardından ülke işgallere uğramış, ordunun elinden silah ve cephanesi alınmıştı. Bu şartlar altında ülkenin kurtuluşu için öneriler; İngiliz himayesi, Amerikan mandası ve bölgesel kurtuluş çareleriydi. Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'dan Samsun'a yönlendiren karar ise *"Milli hâkimiyete dayanan kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak!"*tı.

---

[1] Şeref Gözübüyük, Anayasa Hukuku, 19.Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013, s.72-73; Mehmet Ali Ağaoğulları, Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği, 2. Baskı, İmge, Ankara, 2010, s.242.
[2] Halil İnalcık, "Padişah", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C34, TDV Yay., 2007, s.140-143.; Halil İnalcık, Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adâlet, İstanbul, Eren, 2000, s.39.
[3] Gözübüyük, a.g.e., s.114-115.
[4] Gözübüyük, a.g.e., s.116.; Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara, Yekin, 2014, s.26.
[5] Gözübüyük, a.g.e., s.118-119; Özbudun, a.g.e., s.27.

İstiklali olmayan bir milletin, hangi varlık içinde olursa olsun, medeni dünyada *"uşak"* olmaktan ileri gidemeyeceğini düşünüyordu.[6] Türk yurduna ve bağımsızlığına saldıranlara karşı milletçe karşı koymak gerekirdi. Bununla birlikte bazı zaruretler, uygulamayı birtakım safhalara ayırmayı gerekli kılıyordu. Öyle ki bu fikri, *"Millî bir sır gibi vicdanında taşıyarak topluma uygulatacaktı"*.[7]

21-22 Haziran'da Amasya'da yazdırdığı genelgede, *"Vatanın bağımsızlığı ve milletin istiklâli tehlikededir. Milletin bağımsızlığını, milletin azim ve kararı kurtaracaktır. Milletin içinde bulunduğu durumu, dünyaya duyurmak için milli bir heyetin oluşturulması zaruridir"* diyordu.[8] Erzurum'da 8 Temmuz 1919 gecesi müfettişlik görevinden alındığında artık, *"...Yalnız milletin feyiz ve kudret kaynağından ilham ve güç alarak"* görevine devam etmişti.[9] Gerek Erzurum (23 Temmuz 1919) gerek Sivas Kongrelerinde (4-11 Eylül 1919); *"Milli iradeyi hâkim kılmanın esas olduğu, manda ve himayenin kabul edilemeyeceği, Millî Meclisin derhal toplanması"* karara bağlanıyordu.[10]

İstanbul'daki Meclisin etkisiz hâle gelmesinden sonra Meclis-i Mebusan'dan gelen vekiller ve yapılan seçimler neticesinde Ankara'da 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi açılıyordu. Bu Meclis, *"millet iradesinin tecelligâhı"* olacak, bağımsız Türk Devleti için mücadele edecekti. Her türlü düşünce ve meslek grubunu bünyesinde barındıran bu Meclis, en demokratik Meclis hüviyetine sahipti. Meclisin başkanı, hükûmetin de başkanı idi.[11] Bununla birlikte ülkenin en zor günlerinde yetkilerini Mustafa Kemal Paşa'ya devretmekte zorlanmıştı. Meclisin aldığı kararların yasal bir zemine oturtulması amacı ile 1921 Anayasası hazırlanmıştı. "Meşruiyetini" millî iradeden alan Meclis, aldığı kararları Anayasa'ya dayandırmış ve *"keyfi"* değil, *"hukukî"* olduğunu göstermişti.

[6] Kemal Atatürk, Nutuk 1919-1927, Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara, ATAM, 2002, s.8-9.
[7] Nutuk, s.11; Yaşar Akbıyık vd. Haz., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C1, 9. Baskı, Ankara, Atam, 2009, s.168-169.
[8] Nutuk, s.21.
[9] Nutuk, s.33.
[10] Nutuk, s.46; Akbıyık vd., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C1, s.170-177.
[11] Sina Akşin, Kısa Türkiye Tarihi, 5. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2008, s.150.

1 Kasım 1922'de ise saltanat kaldırılmıştı. Bu kararın amacı, Türkiye'nin gerçek temsilcilerinin Ankara'da olduğunu, İstanbul'daki hükümetin *"meşru olmadığını"* göstermekti. Saltanatın kaldırılması, İstanbul Hükûmetinin varlığının sona erdirilmesi anlamına geliyordu. Hilafet makamının, Osmanlı hanedanına ait olduğu kabul edilmişti. Yeni Türk devleti kurulmuştu fakat hükümet biçimi henüz ortaya konulamamıştı. [12]

Lozan Antlaşması'nın (24 Temmuz 1923) imzalanmasının ardından Millî Mücadele'nin önde gelen isimleri arasında bir ayrışma ve ruh kırgınlığı yaşanmıştı. Eylül sonlarında bir kabine krizi belirmiş, Ekim'de bu durum iyice şekil almıştı. Kabine 27 Ekim'de istifa etmişti. Yenisi kurulamıyordu. Grup karışıklığı 28 Ekim'e kadar sürmüştü.[13] 28 Ekim 1923 akşamı Çankaya'da Mustafa Kemal Paşa'nın yanında İsmet Paşa, Millî Müdafaa Vekili Kâzım, Sinop Mebusu Kemalettin Sami ve Halit Paşalar, Rize Mebusu Ekrem ve Afyon Mebusu Ruşen Eşref vardı. Yemekte arkadaşlarına, *"Yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz!"* dedi. Yarın için bazı düzenlemeler plânlandı. Misafirler arasındaki İsmet Paşa hemen gönderilmedi.[14]

Çankaya'da İsmet Paşa ile otururken bir kanun tasarısı müsveddesi hazırladı. Bu müsveddede Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun (20 Ocak 1921) birinci maddesinin sonuna; *"Türkiye Devletinin hükümet şekli Cumhuriyet'tir"* cümlesini ekledi. Ardından, üçüncü, sekizinci ve dokuzuncu maddeleri değiştirdi.[15]

29 Ekim 1923'te sabah 10.00'da Halk Partisi gurubunda Bakanlar Kurulu üyelerinin seçimi görüşüldü, görüş birliği sağlanamadı. Meselenin çözümü Genel Başkan sıfatı ile kendisine bırakıldı. Saat 13.30'da Genel Kurul yeniden toplandı. Mustafa Kemâl Paşa, Meclis üyelerinin tamamının hükûmet üyelerini seçmek durumunda kalmasından dolayı meselenin çözülemediğini ifade etti. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nda devletin şekil ve niteliği ile ilgili bazı noktalara açıklık getirilmesi gerektiğini savundu. Teklifini, Meclis kâtiplerinden birine verdi. Gazi'nin teklifi Cumhuriyet'ti. Teklifin niteliği tartışıldı. Şimdilik bir başbakan seçilmesini, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun sonra değiştirilmesini savunanlar oldu. Diğer yandan kanunların ihtiyaçtan doğduğunu, aslında bu durumun bir ad koymaktan ibaret olduğunu düşünenler de vardı.[16] Abdurrahman Şeref Bey, *"...Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir, dedikten sonra kime sorarsanız sorunuz, bu Cumhuriyettir. Doğan çocuğun adıdır. Ama bu ad bazılarına hoş gelmezmiş, varsın gelmesin."* demişti.[17]

1 Kasım 1922'de ise saltanat kaldırılmıştı. Bu kararın amacı, Türkiye'nin gerçek temsilcilerinin Ankara'da olduğunu, İstanbul'daki hükümetin "meşru olmadığını" göstermekti.

Saat 18.00'da Kanun teklifi, Kanun-ı Esasi Encümeni tarafından incelenirken, Başkan Vekili İsmet Paşa, Kanun tasarısı değişikliğini oylamayı teklif etmiş, oylama kabul edilmişti. Mebuslar arasında *"Yaşasın Cumhuriyet!"* sesi dalgalanıyordu.[18]

---

[12] Akbıyık vd., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C1, s.360-361.
[13] Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam Mustafa Kemal 1922-1938, C3, 34. Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2017, s.140-142.
[14] Aydemir, a.g.e., s.143.
[15] Nutuk, s.543-544.
[16] Nutuk, s.547-548; Aydemir, a.g.e., s.144.
[17] Nutuk, s.549; Aydemir, a.g.e., s.146; Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul, Bateş, 1998, s.379.
[18] Aydemir, a.g.e., s.145.

On beş dakika sonra Türkiye Cumhurbaşkanlığına oy birliği ile Ankara mebusu Mustafa Kemal Paşa seçilmişti. Bu karar, TBMM önünde 101 pare top atışı ile Türkiye'ye ve dünyaya duyuruluyordu. Mustafa Kemal Paşa, o gün Mecliste; *"Milletimiz kendisinde var olan vasıfları ve değeri, hükümetin yeni adıyla medeniyet dünyasına çok daha kolaylıkla gösterebilecektir. Türkiye Cumhuriyeti, dünya devletleri arasında tuttuğu yere layık olduğunu eserleriyle ispat edecektir."* diyor ve Türk milletinin son dört yılda kazandığı zaferlerin bu rejimle daha ileriye gideceğini belirtiyordu.[19] Bu konuşmada iki açık hedefi vardı; devletin hakiki demokratik halk devleti olabilmesi için tekâmül, asrî müesseseler kurmak yolunda cesaretle ilerlerken şahsi müesseseler kurmamak.[20] Gazi, Cumhurbaşkanı seçildiğinde 42 yaşındaydı. Başvekil, Cumhurbaşkanı tarafından seçilecekti. O kendi kabine arkadaşlarını seçecek ve liste önce Cumhurbaşkanına sonra Meclise sunulacaktı.[21]
Meclisin Cumhuriyet'in ilanını alkışlarla kabul etmesi, top atışları ile kutlanması bazı kesimler bilhassa İstanbul gazeteleri tarafından eleştiri konusu olmuştu. *"Cumhuriyet, bir tılsım değildir."*, *"Cumhuriyet kelimesine bir put gibi tapmam." "Padişaha verilmeyen hak, Cumhurbaşkanına mı veriliyordu?" "Efendiler, acele ediyorsunuz!"* deniliyordu.[22] *"En büyük ruhlu adamlar bile, şahsi kuvvet sahibi olmanın cazibesine mukavemet edememişlerdir." "Cumhuriyetin ilân tarzının garip olduğu, işin sıkboğaza getirildiği"* ifade ediliyordu. *"Birkaç saat içinde Kanun-ı Esasi'nin değiştirilmesinin en yumuşak tabirle gayri tabii olduğu ve bu hareketin, medeniyet dünyasını anlamış, okumuş, incelemiş, devlet idaresinde ehil dimağlardan çıkacak bir muhakeme eseri olmadığı''* [23] söylenmişti.

Mustafa Kemâl'in yol arkadaşlarından Rauf Bey; *"... İsim değişikliğinin hedefi ve amacı değiştirebileceği inancında değilim. ...Yeni bir hükümet şeklinin beğenilmesi ve ömürlü olabilmesi...halkın büyük çoğunluğunun isteklerine uygun olduğunu, mutluluğunu sağladığını, vatanın şeref ve istiklalinin korunduğunu göstermek ve ispat etmektir. Aksi taktirde isim değiştirmekle veya üst tabakada değişiklik yapmakla gerçek ihtiyaçların karşılanacağını sanmak.... en büyük yanılma olurdu."* şeklinde düşünmekteydi.[24]

Cumhuriyet, "millî hâkimiyet" prensibini tam olarak yerine getirmeliydi. "Kayıtsız şartsız millî hâkimiyet" prensibini sağlamayan herhangi bir idare, Cumhuriyet olarak kabul edilemezdi.

Rauf Bey de kendisini Cumhuriyetçi olarak tanımlıyordu. Bununla birlikte Cumhuriyet, *"millî hâkimiyet"* prensibini tam olarak yerine getirmeliydi. *"Kayıtsız şartsız millî hâkimiyet"* prensibini sağlamayan herhangi bir idare, Cumhuriyet olarak kabul edilemezdi. Güney Afrika memleketlerinde de adı Cumhuriyet olan idareler vardı ancak bunlarda da millî hâkimiyet hiçe sayılıyordu.[25]

---

[19] Nutuk, s.550-551; Aydemir, a.g.e., s. 147.; Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar, 6. Baskı, İstanbul, YKY Yay., 2010, s.185-186.
[20] Aydemir, a.g.e., s. 147
[21] Aydemir, a.g.e., s.148.
[22] Nutuk, s.551-552.
[23] Aydemir, a.g.e., s.152.
[24] Nutuk, s.556.
[25] Rauf Orbay, Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım, İstanbul, Truva Yay., 2004, s.454-456.

Hukuki manada Cumhuriyet, halk hâkimiyeti esasına göre kurulmuş bir idareydi. Teşkilat-ı Esasiye Kanunlarının yazılıp düzenlendiği bir devirde Cumhuriyet, kurucu vaziyetini muhafaza eden bir Meclis, Meclisin ve hükûmetin tabii reisi sıfatına sahip ve her türlü yetkisi bulunan bir reisicumhurdan ibaret olarak ilân edilmişti. Cumhuriyetin normal usullerle ilanı mümkündü. Emrivaki suretiyle ilan edilmişti. Reisicumhur, mevcut tek partinin de reisiydi. Gazi, memleketi kurtaran ve kalpleri kazanmış bir şahsiyet olmasından dolayı durumu kurtarabiliyordu.[26]

1923 yılının Ekim ayında Mecliste Cumhuriyetçilik akımı yoktu. Mustafa Kemal'in en sağlam destekçileri dahi *"keşke bunu yapmasa"* demekteydi. Mustafa Kemal ise bir inkılapçı ve idealistti.[27] Meclisin büyük başkanlık odasını, bir dershane gibi değerlendirir, orada konuşmalar yaparlardı. 1922-1923 Nisan'ındaki sohbetlerden birisinin konusu, Türkiye'nin nasıl ilerleyeceğiydi. Yavaş yavaş mı yoksa birdenbire mi? Fransız İhtilali'ndeki gibi olursa, ihtilalin önüne karşı ihtilaller çıkacak uzun zamanlar geçecekti. İnkılaplardan önce zihinleri hazırlamak gerekliydi. Burada olması gereken ise önce fiil, sonra ideolojiydi.[28] İkinci TBMM seçimlerinden sonra yeni bir anayasa yapma zorunluluğu doğmuştu. Bu anayasada da *"Türk Milleti'nin TBMM tarafından temsil edildiği, millet adına egemenlik hakkını yalnız onun kullanabileceği"* belirtilmiştir.

[26] Ali Fuat Cebesoy, Siyasi Hatıralar, İstanbul, Temel Yay., 2002, s.47.
[27] Atay, a.g.e., s.376-377.
[28] İsmail Habib Sevük, Atatürk'le Beraber, Haz. Lütfü Tınç, 5. Basım, İstanbul, İş Bankası, 2019, s.78.

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında sosyal, ekonomik, hukuk, eğitim, din gibi alanlarda yapılan düzenlemelerin hemen tamamı ülkeyi "çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmak" amacını taşıyordu. Bu sebeple kararlar önce alındıktan sonra halka kazandırma yoluna gidilmişti.

Yürütme, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu eliyle yapılmaktaydı. Meclis hükûmeti ve parlamenter rejim arasında karma bir sistem olduğu düşünülmüştür. 1928'de bu anayasayla ilgili dinî hükümler içeren (2 ve 26. maddeler) çıkarılmış, 1937'de *"laiklik"* ilkesi resmen kabul edilmiştir. 1924 Anayasası, hürriyetleri geniş ve ayrıntılı bir şekilde düzenlememiştir. Çıkarılan kanunların anayasaya uygunluğunun yargı denetiminden geçmesi yerleşmemiştir. *"Çoğulcu değil", "çoğunlukçu"* demokrasi anlayışını yansıttığı şeklinde değerlendirilmiştir. [29]

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında sosyal, ekonomik, hukuk, eğitim, din gibi alanlarda yapılan düzenlemelerin hemen tamamı ülkeyi *"çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmak"* amacını taşıyordu. Bu sebeple kararlar önce alındıktan sonra halka kazandırma yoluna gidilmişti. Halkın büyük bölümü köylerde yaşıyordu. Sanayileşememiş, tarım ve hayvancılıkla geçinen, okuma yazma oranının çok düşük olduğu (%10) Türk toplumunun *"yukarıdan aşağıya"* şekillendirilmesi o günün şartlarının da bir sonucuydu. Üstelik yeni kurulmuş olan Cumhuriyet'in zarar görmemesi ve her türlü saldırıya karşı korunması gerekiyordu. Bununla birlikte zamanla halk ile tek parti idaresini karşı karşıya getiren sebepler; ülkede ve dünyada gelişen ekonomik şartlar, yapılan inkılâpların halk desteğinden uzak olması, özgürlüklerin sınırlandırılması yönündeydi. Mustafa Kemal Paşa, bu durumdan rahatsız olduğu için ülke içinde gezilere çıkarak halkla temas etmeyi tercih etmiş, inkılapların halka anlatılmasını istemişti.[30]

Atatürk döneminde çok partili siyasi hayata geçiş denemelerinin [Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (1930)] başarısız olma sebepleri arasında, her türlü muhalefetin söz konusu siyasi partilerin içinde yer almaları, bunların yeni Cumhuriyet'e zarar verecekleri endişesi ve Cumhuriyet'in kurucu partisinin mensuplarının *"iktidarı kaybetme endişesi"* sıralanabilir. 1950-1960 Demokrat Parti iktidarında, ülkeyi 27 Mayıs 1960 darbesine götüren, demokrasiyi işleyemez hâle getiren şartlar ise hem iktidar hem muhalefet partisinin siyasetteki *"acemilikleri", "hırsları", "çatıştırmacı politika"* tercihleri, iktidar partisinin *"güç zehirlenmesi"*, asker, bürokrat, öğrenci ve aydın kesimin özgürlük arayışı içerisinde, darbeye olan desteklerinden söz edilebilir.

[29] Özbudun, a.g.e., s.33.

[30] Akşin, a.g.e., s.204-207.

Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Millî Mücadele hareketi, *"tam bağımsızlık ve hâkimiyet-i milliye"* prensipleri ile ortaya çıkmış, neticesi 29 Ekim 1923'te dünyaya kendisini kabul ettirmiş bağımsız Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti 100. yılında, bu ilkeleri hâlen Anayasası'nda ve toplumun sinesinde barındırmaktadır. Bununla birlikte Cumhuriyet'i geliştirmek, demokrasisini kuvvetlendirmekten geçmektedir. Bu da ancak kişi hak ve özgürlüklerinin, sivil toplum örgütlerinin geliştirilmesi; yasama, yürütme, yargı dengesinin, yargının bağımsızlığının, kurumların *"denetlenebilirlik"* ve *"şeffaflığının"* sağlanması ile mümkün olabilecektir. Kaynakların Türk milleti tarafından ve Türk milleti yararına kullanımı ise tam bağımsızlık ilkesinin gereklerindendir.

Kaynakça

ATATÜRK, Kemal. Nutuk 1919-1927, Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara, ATAM, 2002.

AKBIYIK, Yaşar vd. Haz. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C1, 9. Baskı, Ankara, Atam, 2009.

AKŞİN, Sina. Kısa Türkiye Tarihi, 5. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2008.

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali. Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği, 2. Baskı, İmge, Ankara, 2010.

AYDEMİR, Şevket Süreyya. Tek Adam Mustafa Kemal 1922-1938, C3., 34. Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2017.

CEBESOY, Ali Fuat. Siyasi Hatıralar, İstanbul, Temel Yay., 2002.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref. Anayasa Hukuku, 19. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013.

İNALCIK, Halil. Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adâlet, İstanbul, Eren, 2000.

İNALCIK, Halil. "Padişah", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.34, TDV Yay., 2007, ss.140-143.

ORBAY, Rauf. Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım, İstanbul, Truva Yay., 2004.

ÖZBUDUN, Ergun. Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara, Yetkin, 2014.

SOYAK, Hasan Rıza. Atatürk'ten Hatıralar, 6. Baskı, İstanbul, YKY Yay., 2010.

SEVÜK, İsmail Habib. Atatürk'le Beraber, Haz. Lütfü Tınç, 5. Basım, İstanbul, İş Bankası, 2019.

